

Απόστολος Λ. Πιερρής

Ο ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ ΤΗΣ ΔΩΡΙΚΗΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

VII

Οι Άβαντες του Κουρητικού Φωτός

Παραδόσεις Ευβοϊκές συνέδεαν τους Κουρήτες με την Εύβοια ως αρχέγονη κατοίκησή τους. Ο Ευβοεύς ιστορικός Αρχέμαχος τις καταγράφει.

Ἀρχέμαχος δ' ὁ Εὐβοεύς φησὶ τοὺς Κουρηῆτας ἐν Χαλκίδι συνοικῆσαι, συνεχῶς δὲ περὶ τοῦ Ἀηλάντου πεδίου πολεμοῦντας, ἐπειδὴ οἱ πολέμιοι τῆς κόμης ἐδράττοντο τῆς ἔμπροσθεν καὶ κατέσπων αὐτούς, ὄπισθεν κομῶντας γενέσθαι, τὰ δ' ἔμπροσθεν κείρεσθαι· διὸ καὶ Κουρηῆτας ἀπὸ τῆς κουρᾶς κληθῆναι· μετοικῆσαι δ' εἰς τὴν Αἰτωλίαν, καὶ κατασχόντας τὰ περὶ

Πλευρῶνα χωρία τοὺς πέραν οἰκοῦντας τοῦ Ἀχελῷου διὰ τὸ ἀκούρους φυλάττειν τὰς κεφαλὰς Ἀκαρνᾶνας καλέσαι.

Αρχέμαχος Fr.Gr.Hist. 424 B9 Jacoby = Στράβων Χ 465;

cf. Σχόλια Β εἰς Ἰλιάδα Β 542, Σχόλια Τ εἰς Ἰλιάδα Ι 529.

Πέρα από την γραφική πολεμική αιτία για το Κουρητικό χαρακτηριστικό φαινόμενο της επιτηδευμένης κόμμωσης με μακρύτατη κόμη πίσω και εξαιρετικά διακοσμημένο χτένισμα κουρεμένων μαλλιών μπροστά, **το γεγονός της ουσιώδους σύνδεσης ανδρείας της νεαρῶδους ακμῆς και επιδεικτικής προβολῆς του ηβώντος και σφριγώντος και οργώντος κάλλους είναι πραγματικότατο.**

Τα Σχόλια Β στο χωρίο του Ομηρικού Καταλόγου περί Ευβοίας ταυτίζουν τους Ἄβαντες με τους Κουρήτες. Στην Ἰλιάδα, οι Ἄβαντες, κάτοικοι της Εὐβοίας, ἔχουν κατ' ἐξοχὴν δυο χαρακτηριστικά του νεαροῦ ιδεώδους Ἑλληνισμοῦ: εἶναι πρῶτον πολεμιστές στην στάδην μάχη, ως οπλίτης προς οπλίτη, αγωνιζόμενοι ἐκ του σύνεγγυς, ἐξ επαφῆς, κατ' ἐπέκταση της πάλης, της πυγμῆς και του παγκρατίου – **ο αγὼν της μάχης ως προέκταση κατὰ συνέχεια του αθλητικοῦ αγῶνα**· και δεύτερον επιτηδεύονται **μακρὰ κόμη πίσω, περὶτεχνα στολισμένη.**

*οἱ δ' Εὐβοίαν ἔχον μένεα πνεῖοντες Ἄβαντες,
Χαλκίδα τ' Εἰρέτριάν τε πολυστάφυλόν θ' Ἰστιαίαν
Κήρινθόν τ' ἔφαλον Δίου τ' αἰπὺ πτολίεθρον,
οἳ τε Κάρυστον ἔχον ἠδ' οἱ Στύρα ναιετάασκον,
τῶν αὐθ' ἡγεμονεὺ' Ἐλεφήνωρ ὄζος Ἄρηος,
Χαλκωδοντιάδης, **μεγαθύμων ἀρχὸς Ἀβάντων**·
τῶ δ' ἅμ' Ἄβαντες ἔποντο θοοί, ὄπιθεν κομόωντες,
αἰχμηταί, μεμαῶτες ὄρεκτῆσιν μελήσιν
θῶρηκας ῥήξειν δείων ἀμφὶ στήθεσσι.*

Ἰλιάς, Β 536-544

Το φιλάρεσκο στυλιζάρισμα κόμμωσης και ένδυσης των νεανιών επισημαίνουν τα σχόλια Τ στην *Ιλιάδα* I 529 όπου λόγος περί των Κουρήτων στην Αιτωλία: [ονομάζονται Κουρήτες ίσως] «*ἔπε>ἰ στολάς καὶ κόμας κορῶν εἶχον*». Τη διάσταση αυτή τονίζει ο Στράβων στην ενδελεχή διαπραγμάτευση του ζητήματος:

Θηλυστολοῦντας γάρ, ὡς αἱ κόραι, τοῦνομα σχεῖν τοῦτο [δηλ. Κουρήτες] τοὺς περι τὴν Αἰτωλίαν φασίν· εἶναι γὰρ καὶ τινα τοιοῦτον ζῆλον ἐν τοῖς Ἑλλησι, καὶ Ἰάονας ἐλκεχίτωνας εἰρῆσθαι, καὶ τοὺς περι Λεωνίδα κτενιζομένους, ὅτ' ἐξήεσαν εἰς τὴν μάχην, καταφρονηθῆναι λέγουσιν ὑπὸ τῶν Περσῶν, ἐν δὲ τῇ μάχῃ θαυμασθῆναι. **ἀπλῶς δ' ἡ περι τὰς κόμας φιλοτεχνία συνέστηκε περι τε θρέψιν καὶ κουρὰν τριχός, ἄμφω δὲ κόραις καὶ κόροις ἐστὶν οἰκεῖα**· ὥστε πλεοναχῶς τὸ ἐτυμολογεῖν τοὺς Κουρήτας ἐν εὐπόρῳ κεῖται. εἰκὸς δὲ καὶ τὴν ἐνόπλιον ὄρχησιν ὑπὸ τῶν ἡσκημένων οὕτω περι κόμην καὶ στολὴν πρῶτον εἰσαχθεῖσαν, ἐκείνων Κουρήτων καλουμένων, παρασχεῖν πρόφασιν καὶ τοῖς στρατιωτικωτέροις ἐτέρων καὶ τὸν βίον ἐνόπλιον ἔχουσιν, ὥσθ' ὁμωνύμως καὶ αὐτοὺς Κουρήτας λεχθῆναι, τοὺς ἐν Εὐβοίᾳ λέγω καὶ Αἰτωλία καὶ Ἀκαρνανία. καὶ Ὅμηρος δὲ τοὺς νέους στρατιώτας οὕτω προσηγόρευσε· καὶ

κρινάμενος κούρητας ἀριστῆας Παναχαιῶν,
δῶρα θεῆς παρὰ νηὸς ἐνεγκεῖν, ὅσσ' Ἀχιλῆι
χθιζοὶ ὑπέστημεν·

καὶ πάλιν,

δῶρα φέρον κούρητες Ἀχαιοί.

Στράβων Χ 466-7

Για παράδειγμα προσέξτε το πανομοιότυπο δέσιμο στροφηδόν σε παχυπλόκαμο της κόμης όπισθεν της κεφαλής στην ιερατική ισταμένη θεά του Βερολίνου (Περσεφόνη-Αφροδίτη) και στον νεαρό δισκοφόρο της επιτύμβιας στήλης στο Αρχαιολογικό Μουσείο Αθηνών. Cf. Th. Wiegand,

Die altattische stehende Göttin in Berlin, Abb. 4, Tafel 5 και Abb. 12; W.-D. Niemeier, *Der Kuros vom heiligen Tor*, Abb. 16.

Επίσης συγκρίνετε την ταυτότεχνη κυματιόσχημη ελικοειδή επεξεργασία των μετωπικών και παραμετωπίων τριχών στον Δία της Ακρόπολης και την Ήρα της Ολυμπίας, H. von Buttlar, *Griechische Köpfe*, Tafeln 8 – 9. Από τις περίπου σύγχρονες κεφαλές (περί το 520 π.Χ.) της Αθηνάς της Ακρόπολης, του Κούρου της Αναβύσσου και του Κούρου του Πτώου στο Αρχαιολογικό Μουσείο των Αθηνών, η κόμμωση των νεαρών είναι περίτεχνα κατεξεργασμένη σε σχέση με το κυματιστό περμανάντ της θεάς, v. Buttlar, *op. cit.* Tafeln 21 - 23. Το ίδιο συμβαίνει μεταξύ Θησέα και Αντιόπης στο αυτό αετωματικό σύμπλεγμα του Ναού του Δαφνηφόρου Απόλλωνα στην Ερέτρια, προς το τέλος του 6ου αιώνα π.Χ., *op. cit.* Tafeln 26 – 27.

Για κατάτεχνη εκζήτηση αρρενικής κόμμωσης δείτε π.χ. τον Κούρο από το Πτώον στο Μουσείο των Θηβών (G. Richter, *Kouroi, Archaic Greek Youths*, No. 34, Figs. 141 – 143), τον Κούρο από την Βολομάντρα στο Αρχαιολογικό Μουσείο Αθηνών (*op. cit.*, No. 63, Figs. 208 – 216), τον Κούρο στο Μουσείο Καλών Τεχνών της Βοστώνης (No. 69, Figs. 230 – 233), ιδίως δε τον Κούρο της Φλωρεντίας (No. 70, Figs. 239 – 244), την κεφαλή Rampin (που θα αναφέρω και παρακάτω) και τον Αριστίονα της επιτύμβιας στήλης στο Αρχαιολογικό Αθηνών (v. Buttlar, *op. cit.*, Tafel 33). Χαρακτηριστικά συγκρίνετε επί της αυτής επιτύμβιας στήλης την κόμμωση του εφήβου προς την του μικρού κοριτσιού, G. Richter, *The Archaic Gravestones of Attica*, Figs. 99, 107, 108. Και από την τετράγωνη Αργεία Δωρική πλαστική, ήδη ο Κλέοβις και Βίτων του Αγαμήδη στους Δελφούς αποτελούν μαρτυρία διατρανωμένη και σε αυτό του ιδεώδους (Richter No. 12A, B, Figs. 78-83, 91,92). - Η χαρακτηριστική κουρά των Κουρήτων συνδεόταν με την ανδρεία και την πολεμική αρετή, ανεφέρετο

με τον ένα ή τον άλλο τρόπο στον Απόλλωνα, ονομάζετο δε Θησηϊς στην Αθήνα. Πλούταρχος, *Θησεύς*, 5, 1-2.

Η ιδιαίτερη κομμωτική του νεαρού ανδρός είναι χαρακτηριστική του Ελληνισμού, εκφραζόμενη στο ιδεώδες του Κούρου. Περιλαμβάνει την κουρά στο εμπρόσθιο μέρος, αφιεμένης μακροτάτης της κόμης όπισθεν καταρρακτωδώς καλυπτούσης βαθέως ώμους και πλάτη, περίτεχνα δε πανταχού εσκευασμένης μέχρι υπερβόλου εκζήτησης.

[Για την υψηλή κομμωτική cf. παραδειγματικά την κεφαλή Rampin, H. Payne, G.M. Young, *Archaic Marble Sculpture from Acropolis*, Plates 11a-c. – Για θήλεια κομμωτική κατατεχνημένη εκζήτηση cf. e.g. την Κόρη 682 από την Ακρόπολη, Payne – Young, op. cit., plates 40 – 41, 42.1, 43.2].

Σε αυτήν την τυπολογία της Κουρητικής κομμωτικής αναφέρεται το Ομηρικό «*καρηκομόωντες Αχαιοί*». Σχόλια Α στην *Ιλιάδα* Β, 11: τῶν Ἑλλήνων τὸ παλαιὸν ἀρετῆς ἔνεκα καὶ ἀνδρείας κομώντων τὰς κεφαλὰς, λόγος πρῶτον Θησεῖα ἀποκειράμενον τὴν ἐμπροσθίαν κόμην εἰς Δῆλον ἀναθεῖναι τῷ Ἀπόλλωνι.

Αρετή είναι η δύναμη της μορφής του κάλλους, η λειτουργικότητα της δομικής τελειότητας. Ανδρεία δε (η Ομηρική ανδρότης) είναι η δυναμική τελειότητα του ανδρός, ιδίως κατά την νεαρῶδη «ώρα» της φύσης του, την ακμή της περιεφηβείας. Τα Σχόλια Β και Τ εξειδικεύουν: *κομῶσι γὰρ Λάκωνες, ἀφ' ὧν τὸ πᾶν Ἑλληνικόν*.

Η σύνδεση της Κουρητικής κουράς και κόμμωσης με τον Μέγα Ἄνακτα Κούρο προθήβη Απόλλωνα είναι χαρακτηριστική. Ανεφέρετο πρωτίστως στον Δελφικό Απόλλωνα:

Ἔθους δ' ὄντος ἔτι τότε τοὺς μεταβαίνοντας ἐκ παίδων ἐλθόντας εἰς Δελφοὺς ἀπάρχεσθαι τῷ θεῷ τῆς κόμης, ἦλθε μὲν εἰς Δελφοὺς ὁ Θησεύς, καὶ τόπον ἀπ' αὐτοῦ τὴν Θησεῖαν ἔτι νῦν ὀνομάζεσθαι λέγουσιν, ἐκείρατο δὲ τῆς κεφαλῆς τὰ πρόσθεν μόνον, ὥσπερ Ὅμηρος [*Ιλιάς* Β, 632] ἔφη τοὺς Ἄβαντας· καὶ τοῦτο τῆς κουρᾶς τὸ γένος Θησηῖς ὀνομάσθη δι' ἐκεῖνον. οἱ δ'

Ἄβαντες ἐκείραντο πρῶτοι τὸν τρόπον τοῦτον, οὐχ ὑπ' Ἀράβων διδαχθέντες ὡς ἔνιοι νομίζουσιν, οὐδὲ Μυσοῦς ζηλώσαντες, ἀλλ' ὄντες πολεμικοὶ καὶ ἀγχέμαχοι καὶ μάλιστα δὴ πάντων εἰς χεῖρας ὠθειῖσθαι τοῖς ἐναντίοις μεμαθηκότες, ὡς μαρτυρεῖ καὶ Ἀρχίλοχος [το καταγραφέν Fr. 3 Diehl].

Πλούταρχος, *Θησεύς*, 5, 1-2

“Ἀπάρχεσθαι τῷ θεῷ τῆς κόμης” ὅπως στην θυσία αφιερωματικά, κατά το γενικό δόγμα της απαρχής, προσφοράς μέρους εις σωτηρία και δύναμη του όλου. Η κουρά της εμπρόσθιας χαίτης των εφήβων μεταβαίνοντων στην ηλικία του νεανία, **προσφέρεται στον Απόλλωνα της αιωνιότητας σε αντίθεση προς την προελληνική συνήθεια η αφιερωματική απαρχή να γίνεται προς την γονιμοποιό δύναμη ποταμού σημαίνοντος την παραγωγική χύση της περιοδικής φύσης, την δημιουργική ροή του χρόνου.** Ἐτσι ο Αχιλλεύς θα αφιέρωνε την κουρά της κόμης του στις πηγές του Σπερχειού. Και με την αυτή λογική επικαλείται τον Πελασγικό Δωδωναίο Δία, του οποίου η υποκείμενη εναντίωση προς τον Απόλλωνα αναδύεται στην ιστορία του αποτρόπαιου Βοιωτικού άγους κατά της μάντισας ιέρειας της Δωδώνης και του εξιλασμού από το Θηβαϊκό ιερό του Ισμήνιου Απόλλωνα. Τέλος το **“εἰς χεῖρας ὠθειῖσθαι τοῖς ἐναντίοις”** κατά την συστάδην μάχη αισθητοποιεί την θεωρία και βίωμα του πολέμου ως συνεχούς προέκτασης του αθλητικού αγώνα και της ανδρείας ως ομοούσιας της γυμναστικής αρετής, εκ της αυτής πηγής αναβλυζουσών αμφοτέρων, εκ της σωματικής τελειότητας της παγκάλου μορφής.

Οι Δωριεῖς ενεφύσησαν το σπέρμα του Ελληνισμού στους περιθωριακούς του παλαιού συστήματος γείτονές τους κατά την διαμονή τους στην Δωρίδα, Φωκείς, Αιτωλούς, Ακαρνανές, Βοιωτούς, Ευβοείς. Με την Κάθοδό τους στην Πελοπόννησο το πνεύμα του συστατικού βιώματός τους συνεπήρε σύμπαντα τα Ελλαδικά φύλα και έγινε η θεία σύλληψη.

Διαμορφώθηκε το Κουρητικό ιδεώδες. Στο τέλος της περιόδου κύησης, κατά την Μεγάλη Γέννα, αποκαλύφθηκε η νέα Κοσμική Ιδέα και έλαβε αισθητή μορφή: ο Κούρος εγυμνώθη.

[Τονίζει δεόντως την σημασία και την μοναδική ιστορική ιδιαιτερότητα της απόλυτης γύμνωσης του σώματος στον Ελληνισμό ο Θουκυδίδης στα προλεγόμενα του, όπως και αξιολογεί την Δωρική και Λακεδαιμόνια αρχή της ιδιαιτερότητας αυτής και του αντίστοιχου απλού τρόπου ένδυσης, κατάλληλου πλαισίου για να αναδεικνύει, περιβάλλοντας εμφαντικά, το γυμνό σώμα (I, 6)].

Η μυστική δύναμη της κρυφιότητας, ριζωμένης στα έγκατα της ύπαρξης, φανερώθηκε στο απαστράπττον κάλλος της επιφανούς μορφής. Η κατάτεχνη περιεργασία της κόμης εφαρμόστηκε και στην νέα απο-κάλυψη: η κομμωτική του νεαρώδους ηβαίου περιβάλλει μορφοποιητικά το ανδρικό αιδόιο όπως η εργώδης επεξεργασία της κόμης στην άλλη κεφαλή αγκαλιάζει το πρόσωπο.

[Παραδειγματικά δείτε τον Αριστόδικο στο Αρχαιολογικό Αθηνών, Χ. Καρούζου, *Αριστόδικος, Από την ιστορία της Αττικής Πλαστικής των υστεροαρχαϊκών χρόνων και του επιτύμβιου αγάλματος*, Πίνακες 1, 2, και συγκρίνετε την κεφαλή Πίνακες 7 - 10 με την ήβη Πίνακες 5 και 6. Από την ανατολική Ιωνική τέχνη προσέξτε τον Κούρο από το Ηραίο της Σάμου E. Buschor, *Altsamische Standbilder*, III, Abb. 204 - 6. Και χαρακτηριστικά παρατηρείστε στη απομόνωση του θραύσματος τον μέσο τόπο, ηβαίο και ισχία και γλουτούς, του "Ξανθού Αγοριού" από την Ακρόπολη, Richter No. 191, Figs. 573 - 574, και παραβάλλετε την κεφαλή Figs. 570 - 1, καλύτερα Payne - Young, Plates 113 - 115].

Ο σεβασμός μετατοπίστηκε από το δέος της γενεσιουργίας στο θαύμα του άνθους. Η δύναμη της μεταβολής εξέπεσε οντολογικά και αξιολογικά αφού κατανοήθηκε ως απόδειξη ατέλειας. Ο Χρόνος έλαβε την σωστή του στάση γονυκλισίας ενώπιον της Αιωνιότητας. Ο

Νόμος της Περιόδου ως ρυθμός της γονιμότητας έγινε μέσον αντίσκοπού. Έσχατο τέλος βιώθηκε η τελειότητα. Το έγχρονο είναι προβολή του αιώνιου. Η αναλλοίωτη ιδέα, οι αεί και ρεία ζώντες θεοί, είναι η πραγματικότητα, η ουσία του γίνεσθαι. Ιδέες δε και θεοί είναι μορφές του Απόλυτου Είναι σε επι-φάνεια.

Οι Άβαντες ήσαν κατά παράδοση Ησιόδεια ο καθοριστικός πληθυσμός της Εύβοιας, μέχρι σημείου να είναι Άβαντίς το παλαιό όνομα της νήσου:

Άβαντίς· ή Εύβοια· ώς Ησιόδος εν Αιγίμιου δευτέρω περι Ιούς·

νήσω έν Άβαντίδι δίη·

τήν πριν Άβαντίδα κίκλησκον θεοί αιέν έόντες,

Εύβοιαν δέ βοός [sc. της Ιούς] μιν έπώνυμον ώνόμασε Ζεύς

Ησιόδος Fr. 296, Merkelbach-West,

(Cf. Απολλώνιος Ρόδιος, *Αργοναυτικά*, Δ, 1135; Καλλίμαχος, *Υμνος εις Δήλον*, 20; Αριστοτέλης στον Στράβωνα Χ, 682; Μέναιχμος Fr.Gr.Hist. 131F 7 Jacoby. Στον *Ηρακλή* του Ευριπίδη, ν. 185 η Δίρφυς (το όρος στη μέση) της Εύβοιας καλείται Άβαντίς. Δίρφυς ~ Δελφοί όπως σημείωσε ο Wilamowitz, *ad loc.*, vol. III p. 51]

Είναι σημαντικό ότι το σχετικό χωρίο ανήκει στον *Αιγίμιό* του Ησιόδου.

[Ο εναλλακτικά αναφερόμενος ποιητής του Αιγίμιού Κέρκωψ είναι απίθανος, σχετιζόμενος με διαφορετικό κύκλο έργων. Από το άλλο μέρος ο Φιλόδημος χωρίς να γνωρίζει ποιος είναι τον διαφοροποιεί από τον Ησιόδο, Fr. 295 Merkelbach - West].

Ο Αιγίμιός ήταν αρχηγέτης των Δωριέων όταν κατοικούσαν τη Δωρίδα (Στράβων IX 427), του οποίου οι δυο υιοί (Πάμφυλος και Δύμας) ονομάτισαν μαζί με τον Ύλλο του Ηρακλέους τις τρεις Δωρικές φυλές (Έφορος Fr.Gr.Hist. 70F 15 Jacoby). Ο Πίνδαρος ομιλεί για τους Δωρικούς θεσμούς του Αιγίμιού:

*τῷ πόλιν κείναν [sc. την Αίτναν] θεοδμάτῳ σὺν ἐλευθερία
 Ὑλλίδος στάθμας Τέρων ἐν νόμοις ἔκτισσε· θέλοντι δὲ
 Παμφύλου
 καὶ μὰν Ἡρακλειδᾶν ἔκγονοι
 ὄχθαις ὑπο Ταῦγέτου ναίοντες αἰεὶ μένειν τεθμοῖσιν ἐν
 Αἰγίμιῳ*

*Δωριεῖς. ἔσχον δ' Ἀμύκλας ὄλβιοι
 Πινδόθεν ὀρνύμενοι, λευκοπῶλων Τυνδαριδᾶν βαθύδοξοι
 γείτονες, ὧν κλέος ἄνθησεν αἰχμᾶς.*

Πίνδαρος, *Πυθιονίκαι*, I 61-66

Ο Απόλλων οδήγησε και εγκατέστησε τους Δωριείς του Αιγίμιού και τους Ηρακλείδες στη Λακεδαίμονα, στο Άργος και στην Πυλία – τις τρεις μεγάλες διαιρέσεις του Πελοποννησιακού χώρου κατά το προηγούμενο Μυκηναϊκό (Αχαϊκό) σύστημα ισχύος της Εποχής του Χαλκού:

*ὃ [sc. ο Απόλλων] καὶ βαρειᾶν νόσων
 ἀκέσματ' ἄνδρεσσι καὶ γυναιξὶ νέμει,
 πόρεν τε κίθαριν, δίδωσί τε Μοῖσαν οἷς ἂν ἐθέλη,
 ἀπόλεμον ἀγαγών
 ἐς πραπίδας εὐνομίαν,
 μυχόν τ' ἀμφέπει
 μαντεῖον·
 τῷ καὶ Λακεδαίμονι
 ἐν Ἄργει τε καὶ ζαθέῃ Πύλῳ*

*ἔνασεν ἀλκάντας Ἡρακλέος
ἐκγόνους Αἰγυμιοῦ τε.*

Πίνδαρος, *Πυθιονίκαι*, V 63-73

Οι Άβαντες φέρουν το ουσιώδες κατηγορημα *μεγάθυμοι*, *Ιλιάς* Δ 464· cf. *μένεα πνεύοντες*, *Ιλιάς* Β 536. Είναι «δαίμονες μάχης» κατά τον Αρχίλοχο, μνεία που αποδεικνύει ότι αποτελούν την Ευβοϊκή πραγματικότητα του ιστορικού, μετακαθοδικού Κουρητικού Ελληνισμού κατά τους Γεωμετρικούς και πρώιμους Αρχαϊκούς Χρόνους:

*Οὐ τοι πόλλ' ἐπὶ τόξα τανύσσεται οὐδὲ θαμειαί
σφενδόνας, εὖτ' ἂν δὴ μῶλον Ἄρης συνάγη
ἐν πεδίῳ· ξιφέων δὲ πολύστονον ἔσσεται ἔργον·
ταύτης γάρ κείνοι δαίμονές εἰσὶ μάχης
δεσπότης Εὐβοίης δουρικλυτοί.*

Αρχίλοχος Fr. 3 Diehl = Fr. 3 West

Ο Όμηρος της Γεωμετρικής Περιόδου περιγράφει την ίδια πραγματικότητα με τον Αρχίλοχο της αρχαίας Αρχαϊκής περιόδου.

[Άβαντες από την Εύβοια συμμετέσχαν στον Ιωνικό αποικισμό της Μ. Ασίας, Ηρόδοτος I 146. Κατοίκησαν ιδιαίτερα τη Χίο αλλά εκπολεμήθηκαν, Ίων ο Χίος Fr.Gr.Hist. 392F1 Jacoby = Πausanίας VII, 4, 9].

Το όνομα Άβαντες συνδέεται με τις Άβες της Φωκίδος. Μια συγκεκριμένη αναφορά του Ευστάθιου στον Αρριανό τους συνδέει και με τον Άβαντα του Άργους (Αρριανός Fr.Gr.Hist. 156F68bis Jacoby. Cf. Στέφανος Βυζάντιος, *Εθνικά*, s.v. Αβαντίς). Η πληροφορία του Αρριανού (*ibid.*) ότι πρόκειται για Θρακικό φύλο επικυρούται πάντως από τον Αριστοτέλη: *φησὶ ὁ Ἀριστοτέλης ἐξ Ἄβας τῆς Φωκικῆς Θράκας ὄρμηθέντας ἐποικῆσαι τὴν νῆσον [sc. τὴν Εὐβοίαν] καὶ ἐπονομάσαι Ἄβαντας τοὺς ἔχοντας αὐτὴν* (Στράβων Χ 682). Η διαδεδομένη θεωρία περί Θρακικής παρουσίας κατά μήκος των Ανατολικών παραλιών της Ελλάδας μέχρι Αττικής συνδέεται με σημαίνουσες μυστηριακές παραδόσεις (Ελευσίνα),

Διονυσιακούς οργιασμούς (Ηδωνοί, Θήβες), Ορφικές εκστάσεις (Πιερία), μουσοληψίες (Κοιλάδα των Μουσών) και μαντικές κατακοχές. Στις Άβες χρησιμώδουσε περίφημο μαντείο του Απόλλωνα. Η Θρακική διάσταση αφομοιώθηκε, όπως σε όλες τις ανάλογες περιπτώσεις υπεροχικής προελληνικής θρησκευολογικής παρουσίας, από τον Απόλλωνα.

Το μαντείο των Φωκικών Αβών διέπρεπε κατά τους αρχαϊκούς χρόνους ώστε να είναι μεταξύ των πέντε Ελληνικών (Δελφοί, Άβαι, Δωδώνη, Τροφώνιο, Αμφιαράειο) τα οποία δοκίμασε για να συμβουλευτεί ο Κροίσος της Λυδίας στον μέγιστο αγώνα του προς την Περσική Αυτοκρατορία (Ηρόδοτος I, 46). Για τους Φωκείς ήταν εξίσου σημαντικό με τους Δελφούς, ώστε να αφιερώνουν τα ίδια αναθήματα από σπουδαία νίκη τους και στα δύο, Ηρόδοτος VII, 27, 4-5. Δηγούμενος ΘεσσαλοΦωκικό πόλεμο πληροφορεί ο Ηρόδοτος: *...καὶ Ἄβας, ἔνθα ἦν ἱερόν Ἀπόλλωνος πλούσιον, θησαυροῖσί τε καὶ ἀναθήμασι πολλοῖσι κατασκευασμένον· ἦν δὲ καὶ τότε καὶ νῦν ἔστι χρηστήριον αὐτόθι* (VII, 33). [Cf. Ηρόδοτος VIII, 134 για το χρηστήριο εν Άβαις και για τα ευάριθμα μαντεία της Βοιωτίας]. Οι Θηβαίοι, έτοιμοι να αναλάβουν το μέγα έργο της καθοριστικής αντιπαράθεσης προς τους Σπαρτιάτες, και βέβαιοι ότι μόνο νίκη σε εκ του συστάδην μάχη μπορεί να κάμψει το φρόνημα και να αποσειεί το κύρος της Σπαρτιατικής ηγεμονίας, συμβουλευτήκαν το θείο προ της μάχης στα Λεύκτρα. Σε αυτά τα χρηστήρια προσέφυγαν για να διεισδύσουν στα μυστήρια της Μοίρας και στις βουλές των θεών: στα δύο Απολλώνια της δικαιοδοσίας τους, του Ισμήνιου και του Πτώου Απόλλωνα, στα δύο άλλα Απολλώνια τους Δελφούς και τις Φωκικές Άβαις, και στο Τροφώνιο. Πausανίας, IV, 32, 5.

Ο Σοφοκλής αναφέρει το Φωκικό χρηστήριο μαζί με τους Δελφούς και την Ολυμπία ως υπέρτατους βεβαιωτήρες θείας αλήθειας, *Οιδίπους Τύραννος*, 897-910. Cf. Στράβων IX 423. Το Μαντείο στις Άβες είχε αρχέγονες καταβολές, εθεωρείτο κατά μια παράδοση και αρχαιότερο των

Δελφών: αἱ δὲ Ἄβαι πόλις ἐν τοῖς Φωκεῖσιν, ἔνθα ἱερὸν Ἀπόλλωνος. ἦν δὲ τοῦτο τὸ μαντεῖον πρὸ τοῦ ἐν Δελφοῖς (Στέφανος Βυζάντιος, *Εθνικά*, s.v. Ἄβαι; Cf. s.v. Τεγύρα = Καλλισθένης, *Fr.Gr.Hist.* 124F11 Jacoby). Η προελληνική καταγωγή του τονίζεται έτσι, συνάδουσα προς τη Θρακική ερμηνεία της αρχικής ταυτότητάς του. Αλλά και το Δελφικό είχε βέβαια προΑπολλώνια, προΕλληνική καταβολή ισχυρότατη.

Οι Φωκικές Ἄβαι του Απόλλωνα και οι Κουρήτες Ἀβαντες της Εύβοιας εξ Ἀβών και ο Ἄβας Αργίτης βασιλεύς ονοματολογούνται από τη ρίζα αF- εκ της οποίας φύονται ο ἥλιος-ἡέλιος και η ἠώς-αὔως-ἑώς, η αυγή. (Cf. e.g. G. Curtius, *Principles of Greek Etymology*, vol. I pp. 497-9, Αγγλική Μετάφραση της 4ης έκδοσης, 1895; cf. II pp. 171-172). Ο Ησύχιος μαρτυρεί s.v.v.: *ἄβελιον· ἥλιον, Κρήτες· καὶ ἀβελίην· ἡλιακὴν, Παμφύλιοι*. Επίσης, με αποκοπή του α-, s.v. *βέλα· ἥλιος καὶ αὐγὴ ὑπὸ Λακῶνων*. Πιο κοντά, s.v. *ἄβῶ· πρωῖ, Λάκωνες*. Το αὔω (ανάβω) είναι ένας άλλος κλάδος από τον ίδιο κορμό. Το -β- σε αυτές τις περιπτώσεις είναι το αρχικό δίγαμμα. Από την ίδια ρίζα, με μετατροπή του F σε -γ- ή -σ- ή δασεία και απώλεια του αρχικού α-, προέρχονται οι λέξεις και έννοιες γελώ, σέλας, ἥλιος και τα συναφή. Το «αύ-ριον» είναι παραλλαγή, και η «αυγή» χρησιμοποιεί και τις δυο τροπές του F σε -υ- (-β-) και -γ-. Τα λατινικά *aurora* (αὔως → *ausos(a)* → *aurora*) και *Aurelius* (ἄFέλιος → ἄβέλιος → *au(s)elius* → *aurelius*) προκύπτουν κατά την ίδια φυή. Cf. Paulus, *Epitoma*, 23: *Aureliam familiam ex Sabinis oriundam a Sole dictam putant, quod ei publice a populo Romano datus sit locus, in quo sacra facerent Soli, qui ex hoc Auseli dicebantur*. Το Ετρουσκικό όνομα του ηλιακού θεού *Usil* σχετίζεται επίσης πιθανότατα με τις ίδιες λεξικογραφικές εξελίξεις (cf. Curtius *op.cit.*, II, pp. 497-8).

Άβαι και Άβαντες είναι οι του φωτός, Απολλώνιες ονοματοθεσίες.

Δυο «γλώσσες» του Ησύχιου διανοίγουν έτερες διαστάσεις του νοηματικού πυρήνα αυτού του ονοματολογικού πεδίου. Πρώτον s.v. Άβαι· *περι την Φωκίδα τόπος, οὗ μαντεῖον Απόλλωνος Σαβαίου. Σοφοκλῆς.* Η μνεία του Σοφοκλή πιθανότατα παραπέμπει στο προαναφερθέν χωρίο του Οιδίποδα Τυράννου v. 899. Το χειρογραφικό «Σαβαίου» ήδη ο Heinse μετέγραψε σε «Αβαίου». Αλλά δυνατόν να πρόκειται η διαφορική ταύτιση Απόλλωνος και Διονύσου (Σαβάζιος, Σαβαίος). Ακόμη αινιγματικότερη μοιάζει αν δεν διορθωθεί η δεύτερη σχετική γλώσσα του Ησύχιου, s.v. *Άβαντες· Εὐβοεῖς· καὶ κολοσσοὶ νεαροί.* (Διορθώνω «νεαροί» από το χειρογραφικό «νεκροί» το οποίο έχει δημιουργήσει προβληματική σύγχυση. Ο Maussacus είχε προ αίωνων υποθέσει «μακροί» προς ατελέσφορο θεραπεία του νοσούντος χωρίου). Οι μεγαλόσωμοι νεαροί ρωμαλέοι δαίμονες μάχης (Αρχίλοχος) εννοούνται γιγάντιοι έφηβοι, Απολλώνιοι Κουρήτες, *viriliter pueri* όπως ο Δορυφόρος του Πολύκλειτου (κατά τον έξοχο χαρακτηρισμό του Plinius).

[Οι Άβαι τοποθετούνται παρά το χωρίο Έξαρχος, στα προβούνια του Χλωμού όρους, νοτιοανατολικά της Ελάτειας, όπως και όπου υποδεικνύει ο Πausanίας (X, 35). (Ο Στράβων παραδόξως μοιάζει να το τοποθετεί στην δυτική Φωκίδα παρά τον Κορινθιακό κόλπο στον Ελικώνα, IX 423C = p. 596.17-8 Meineke. Ίσως παρασύρθηκε από την ιερότητα του Ελικώνα και την σημασία της Άσκρης του Ησιόδου και της Κοιλιάδας των Μουσών, συνεφελεκουσών αυτών τον Μουσαγέτη). –

Οι κάτοικοι θεωρούσαν Αργίτικη την καταγωγή τους, ότι ήλθαν με οικιστή τον Άβαντα βασιλιά του Άργους, γιο του Λυγκέα και της

Υπερμνήστρας κόρης του Δαναού, πατέρα του Ακρίσιου και του Προίτου (Παυσανίας Χ, 35, 1).

Ο στρατός του Ξέρξη παρέδωσε στις φλόγες τις Άβες το 480 π.Χ. (Ηρόδοτος VIII, 33; cf. Παυσανίας Χ, 35, 2). Η παρακμή του ιερού άρχισε τότε, αν και το μαντείο παρέμεινε ενεργό. (Ο Μαρδόνιος το συμβουλευτήκε λίγους μήνες μετά την πυρπόλησή του, Ηρόδοτος VIII, 134). Ο μεγάλος ναός παρέμεινε μάλλον κατακαυμένος εις μνήμη του βαρβαρισμού (Παυσανίας Χ, 35, 2-3).

Κατεστράφη ολοσχερώς το 346 π.Χ. κατά τον δεκαετή Ιερό Φωκικό πόλεμο. Οι Φωκείς οικοδομούσαν φρούριο «περὶ τὰς ὀνομαζομένας Ἄβας, καθ' ἃς ἔστιν Ἀπόλλωνος ἅγιον ἱερόν» (Διόδωρος, XVI, 58, 4), οι δε Βοιωτοί εξεστράτευσαν εναντίον τους, οι Φωκείς διεσπάρησαν, πεντακόσιοι περίπου κατέφυγαν στον Ναό του Απόλλωνος. Από τυχαίο γεγονός θείας κρίσης κατά τον Διόδωρο ανεφλέγη στιβάς σε σκηνή των καταφυγόντων, ναός δε και Φωκείς έγιναν παρανάλωμα του πυρός (*ibid.* §§5-6). Cf. Παυσανίας Χ, 35, 3. Φαίνεται όντως να ήταν παράπλευρος απώλεια, από καταχρηστική χρήση του ασύλου, γιατί οι Αβαίοι μάλλον δεν μετείχαν του τότε Ιερού Πολέμου, λόγω της Απολλώνιας ιερότητας και αγιστείας του τόπου (Παυσανίας, Χ, 3, 2). –

Μικρότερο ναό στον Απόλλωνα έκτισε ο Αδριανός (*ibid.* §4).

Τα αρχαιότερα αγάλματα (χάλκινα και αφιερώματα των ίδιων των Αβαίων, άρα από την περίοδο της ακμής της πόλης) ήσαν ορθά Απόλλων, Δητώ και Άρτεμις (*ibid.*) – η τριάδα όπως π.χ. τα χρυσελεφάντινα των Δελφών].

* * *

Ο Ελληνισμός, κατά τη Δωρική του ουσία, συνιστά τον πολιτισμό της αιώνιας νεότητας. Σύμβολο ο πρωθήβης Απόλλων, ίνδαλμα της τέλειας ώρας του νεαρώδους, επιτομή ιδέας του κάλλους, υπερβατικό αρχέτυπο εγκόσμιας ες αεί φανέρωσης συστατικής της κοσμικής ύπαρξης ως φαινομένου του απόλυτου Είναι. **Το Είναι φαίνεται.** Και η οντολογική αποκάλυψη, επι-φάνεια του θείου, συμβολίζεται με την επίδειξη της ώρας του εφήβου, και ταύτης στολισμένης, όπως προβάλλεται η ύπαρξη στην φαντασμαγορία του άνθους του φυτού και στην αρσενική φιλάρεσκη επιδεικτικότητα μορφής και συμπεριφοράς του «ωραίου» ζώου.

Μεταφυσική, θρησκεία, φυσιολογία και τέχνη λένε το ίδιο πράγμα, την άγια ταυτότητα στο κάλλος Φαίνεσθαι και Είναι.

Η φανέρωση του Απόλυτου στην επι-φάνεια του Είναι, το Φαινόμενο του Είναι, αποτελεί την κοσμική ύπαρξη. Η χαρά της ύπαρξης του όντος είναι η οικείωση του κάλλους του φαινομένου.

Και αυτή η μεταφυσική αλήθεια καταλάμπει πρωτίστως και κυρίως στα «αγάλματα» των Αρχαϊκών Κούρων. Η κυριαρχία και μορφολογία του γλυπτικού τύπου στον Αρχαϊκό Κόσμο θεμελιώνεται στην Κουρολατρεία που ανέπτυξα με τα τελευταία κείμενα μελετών. **Με την κλασσική τελειότητα του 5ου αιώνα, ιδεώδης τύπος και τυπούμενη ανθρωπίνη ύπαρξη φθάνουν στο όριο του πέρατος της τέλειας μορφής, στον εξήβης προβεβηκότα και νεαρωθέντα. Και σε αυτήν την τελειότητα το μείδισμα της «ώρας» μεταμορφώνεται σε σοβαρή ισορροπία. Επέκεινα της τέλειας μορφής κείται η (σύ)χυση της μορφής. Επέκεινα της νεαρώδους παρεφηβείας χάσκει το έρεβος της γήρανσης.**

Η Ελληνική τραγωδία του Χρυσού Αιώνα είναι βιολογική και φυσική και μεταφυσική – δεν έχει σχέση με συναισθηματική συγκίνηση υποκειμενικής ταραχής για συμβάντα που θα εδύναντο να είναι και αλλιώς (cf. Αριστοτέλης). Τραγωδία είναι η αναγκαία Μοίρα της αλύτρωτης κοσμικής ύπαρξης, της τελειότητας που δεν απέκτησε

συνείδηση της αιωνιότητάς της και έτσι πάσχει, και μόνον έτσι τω όντι πάσχει, τα δεινά του χρόνου. Γιατί το ον δεν πάσχει αληθινά τα ανεξέλεγκτα συμβεβηκότα του χρόνου στο γίγνεσθαι αν με την τελειότητα του φαινομένου του έχει συντελέσει την ενίδρυσή του στο αμετάβλητο απόλυτο του Είναι.

Για την οντολογική δε ιδιότητα του Ελληνισμού, «δεν απέκτησε συνείδηση εαυτού» σημαίνει δεν ήχθη στα μοιραία (μοιρασμένα) όρια του κάλλους της.

Γιατί κατά την εξαντλητική ανάλωση του βάθους της ύπαρξης στην ιερή επιφάνεια, κατά την εκθαμβωτική φανέρωση του Είναι στο Φαίνεσθαι, κατά την απαστράπτουσα προβολή της δύναμης σε κάλλος, εκεί, στα ανυπέρβλητα όρια των δεσμών του Πέρατος σε Μορφή, εκεί το φαινόμενο καταφλεγόμενο από την ηδονή του κάλλους του βυθίζεται στην άφαντη άβυσσο του Απόλυτου, εκεί σβήνει επί “τέλους” σε αιώνια λάμψη.

13 Ιανουαρίου 2016